

Rättsfallssamlingen

Mål C-28/20

Airhelp Ltd
mot

Scandinavian Airlines System Denmark – Norway – Sweden

(begäran om förhandsavgörande från Attunda Tingsrätt)

Domstolens dom (stora avdelningen) av den 23 mars 2021

”Begäran om förhandsavgörande – Luftfart – Förordning (EG) nr 261/2004 – Artikel 5.3 – Gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid inställda eller kraftigt försenade flygningar – Befrielse från kompensationsskyldighet – Begreppet ’extraordinära omständigheter’ – Lagenligt organiserad pilotstrejk – Omständigheter som är ’interna’ respektive ’externa’ i förhållande till den verksamhet som bedrivs av det lufttrafikföretag som utför flygningen – Artiklarna 16, 17 och 28 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Lufttrafikföretagets näringsfrihet, rätt till egendom och förhandlingsrätt har inte åsidosatts”

Transporter – Lufttransport – Förordning nr 261/2004 – Kompensation och assistans till passagerare vid inställda flygningar – Befrielse från kompensationsskyldighet – Villkor – Extraordinära omständigheter – Begrepp – Pilotstrejk vid ett lufttrafikföretag som utför en flygning, som inleds på uppmaning av piloternas fackföreningar och organiseras lagenligt – Omfattas inte – Lufttrafikföretagets näringsfrihet, rätt till egendom och förhandlingsrätt har inte åsidosatts

(Europaparlamentets och rådets förordning nr 261/2004, skäl 14 och artikel 5.3)

(se punkterna 23–25, 27–30, 32–38 och 41–52 samt domslutet)

Resumé

En strejk som organiseras av en fackförening för personal vid ett lufttrafikföretag och som bland annat syftar till att driva igenom löneökningar omfattas inte av begreppet ”extraordinära omständigheter” som kan befria flygbolaget från dess skyldighet att betala ersättning för inställda eller kraftigt försenade flygningar

Så är fallet även om strejken organiseras med iakttagande av de villkor som föreskrivs i den nationella lagstiftningen

En passagerare hade bokat en plats på en inrikesflygning mellan Malmö och Stockholm (Sverige), vilken skulle ha utförts av Scandinavian Airlines System Denmark – Norway – Sweden (nedan kallat SAS) den 29 april 2019. Samma dag ställdes flygningen in på grund av en strejk bland SAS piloter i Danmark, Sverige och Norge (nedan kallad den aktuella strejken).

De fackföreningar som företrädde SAS piloter förde förhandlingar i syfte att ingå ett nytt kollektivavtal med samma lufttrafikföretag. Efter det att dessa förhandlingar hade misslyckats, uppmanade fackföreningarna sina medlemmar att gå ut i strejk. Strejken pågick under sju dagar och föranledde SAS att ställa in flera flygavgångar, däribland den flygning som bokats av den berörda passageraren.

Airhelp, till vilket denna passagerare överlätit sina eventuella rättigheter gentemot SAS, väckte talan vid Attunda tingsrätt (Sverige), och yrkade betalning av den kompensation som föreskrivs i förordningen om flygpasagerares rättigheter¹ för det fall en flygning ställts in. I det aktuella fallet hade SAS vägrat att betala denna kompensation och gjort gällande att den strejk som genomfördes av flygbolagets piloter utgjorde en "extraordinär omständighet" i den mening som avses i förordningen,² i och med att den föll utanför lufttrafikföretagets normala lufttransportverksamhet och låg utanför dess faktiska kontroll. Airhelp ansåg för sin del att strejken inte utgjorde en sådan "extraordinär omständighet", eftersom arbetskonflikter, såsom strejker, som kan uppkomma i samband med förhandlingar och ingående av kollektivavtal, faller inom ramen för ett flygbolags normala affärsverksamhet.

Attunda tingsrätt har ställt sig frågan huruvida begreppet "extraordinära omständigheter", i den mening som avses i förordningen om flygpasagerares rättigheter, omfattar en strejk som varslas och lagenligt inleds av arbetstagarorganisationer i syfte att bland annat driva igenom löneökningar. Enligt svensk rätt behöver en strejk nämligen endast varslas en vecka innan strejken inleds.

Domstolens bedömning

Domstolen (stora avdelningen) finner i sin dom att begreppet "extraordinära omständigheter", i den mening som avses i förordningen om flygpasagerares rättigheter, inte omfattar en strejk som inleds på uppmaning av en fackförening för personal vid ett lufttrafikföretag som utför en flygning, med iakttagande av de villkor som uppställs i nationell lagstiftning, bland annat avseende den tidsfrist som gäller för varsel, vars syfte är att arbetstagarna hos detta lufttrafikföretag ska få gehör för sina krav och som genomförs av en personalkategori som fordras för att genomföra en flygning.

Domstolen erinrar först om att begreppet "extraordinära omständigheter", i den mening som avses i förordningen om flygpasagerares rättigheter, avser händelser som uppfyller två kumulativa villkor, närmare bestämt rör det sig om händelser som till sin art eller sitt ursprung faller utanför det berörda lufttrafikföretagets normala verksamhet och som ligger utanför dess faktiska kontroll. Huruvida dessa villkor är uppfyllda ska bedömas från fall till fall.³ Domstolen konstaterar även att detta begrepp ska tolkas restriktivt, mot bakgrund dels av att förordningen

¹ Artikel 5.1 c, jämförd med artikel 7.1 a, i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar och om upphävande av förordning (EEG) nr 295/91 (EUT L 46, 2004, s. 1) (nedan kallad förordningen om flygpasagerares rättigheter).

² I artikel 5.3 i förordningen om flygpasagerares rättigheter anges att det lufttrafikföretag som utför flygningen inte ska vara skyldigt att betala kompensation enligt artikel 7 i denna förordning, om det kan visa att den inställda flygningen beror på extraordinära omständigheter som inte skulle ha kunnat undvikas även om alla rimliga åtgärder hade vidtagits.

³ Se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 december 2008, Wallentin-Hermann (C-549/07, EU:C:2008:771, punkt 23), dom av den 17 september 2015, van der Lans (C 257/14, EU:C:2015:618, punkt 36), dom av den 17 april 2018, Krüsemann m.fl. (C-195/17, C-197/17–C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, C-278/17–C-286/17 och C-290/17–C-292/17, EU:C:2018:258, punkterna 32 och 34), och dom av den 11 juni 2020, Transportes Aéreos Portugueses (C-74/19, EU:C:2020:460, punkt 37).

syftar till att säkerställa en hög skyddsnivå för passagerarna, dels av att den befrielse från kompensationskyldighet som föreskrivs i förordningen utgör ett undantag från principen om passagerares rätt till kompensation.

Domstolen prövar därefter frågan huruvida en strejk som inleds på uppmaning av en fackförening för personal vid ett lufttrafikföretag som utför en flygning, med iakttagande av den tidsfrist för varsel som gäller i nationell lagstiftning, vars syfte är att arbetstagarna hos detta företag ska få gehör för sina krav och som genomförs av en eller flera personalkategorier som fordras för att genomföra en flygning, kan utgöra en "extraordinär omständighet" i den mening som avses i denna förordning.

Domstolen prövar först huruvida den aktuella strejken kan betraktas som en händelse som faller utanför lufttrafikföretagets normala verksamhet och påpekar i detta sammanhang att rätten att tillgripa kollektiva åtgärder, inbegripet strejk, utgör en grundläggande rättighet som föreskrivs i artikel 28 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan). Domstolen preciserar i detta hänseende att en strejk, i och med att den utgör en av de åtgärder som kan vidtas i samband med avtalsförhandlingar, ska betraktas som en händelse som faller inom ramen för arbetsgivarens normala verksamhet, oberoende av särdragen på den berörda arbetsmarknaden eller i den nationella lagstiftning genom vilken denna grundläggande rättighet genomförs. Denna tolkning ska även gälla när arbetsgivaren är ett lufttrafikföretag som utför en flygning, då åtgärder avseende arbetsvillkor och lön för personalen vid ett sådant lufttrafikföretag faller inom ramen för lufttrafikföretagets normala verksamhet. En strejk som endast syftar till att ett lufttrafikföretag ska gå med på en löneökning för piloterna, en ändring av deras arbetstider och en större förutsägbarhet i fråga om arbetstid utgör således en händelse som faller inom ramen för detta företags normala verksamhet, i synnerhet när en sådan strejk sker inom ramen för vad som är tillåtet enligt lag.

När det därefter gäller frågan huruvida den aktuella strejken helt faller utanför det berörda lufttrafikföretagets faktiska kontroll påpekar domstolen, för det första, att arbetstagarnas strejkrätt utgör en rättighet som garanteras i stadgan, vilket innebär att strejken ska anses vara något som varje arbetsgivare kan förutse, särskilt när strejken föregås av ett varsel.

För det andra behåller arbetsgivaren, på grund av att strejken är förutsebar, kontrollen över händelseförloppet, i och med att arbetsgivaren i princip har möjlighet att förbereda sig för strejken och, i förekommande fall, mildra konsekvenserna av den. I likhet med vad som gäller för alla arbetsgivare kan ett lufttrafikföretag, vars personal genomför en strejk i syfte att få gehör för krav avseende arbets- och lönevillkor, inte göra gällande att det inte har någon kontroll över denna strejk.

Domstolen finner således att begreppet "extraordinära omständigheter", i den mening som avses i förordningen om flygpassagerares rättigheter inte omfattar en strejk som genomförs av personalen vid ett lufttrafikföretag som utför en flygning, när strejken avser krav som rör det arbetsrättsliga förhållandet mellan nämnda lufttrafikföretag och dess personal, vilka kan behandlas internt på företaget genom en dialog mellan arbetsmarknadens parter, bland annat genom löneförhandlingar.

Domstolen konstaterar för det tredje att lufttrafikföretaget inte har någon kontroll över händelser som har ett "externt" ursprung – till skillnad från vad som gäller händelser som har ett "internt" ursprung – eftersom dessa beror på naturen eller en tredje parts handlande, såsom ett annat lufttrafikföretag eller en offentlig eller privat aktör som stör flyg- eller flygplatsverksamheten.

Domstolen framhåller att hänvisningen i förordningen om flygpassagerares rättigheter⁴ till att extraordinära omständigheter särskilt kan förekomma i händelse av strejker som påverkar verksamheten för det lufttrafikföretag som utför flygningen, ska tolkas så att det avser strejker som är externa i förhållande till det berörda lufttrafikföretagets verksamhet, såsom strejker som genomförs av flygledare eller anställda på en flygplats. En strejk som utlyses och genomförs av det berörda lufttrafikföretagets egna anställda utgör däremot en "intern" händelse i företaget, även när det rör sig om en strejk som inleds på uppmaning av fackföreningarna, eftersom fackföreningarna verkar för att värna om företagets arbetstagare och tillvarata deras intressen. Domstolen preciserar emellertid att en sådan strejk kan utgöra en "extraordinär omständighet", om den har sitt ursprung i krav som endast myndigheterna kan tillgodose och som således ligger utanför det berörda lufttrafikföretagets faktiska kontroll.

Domstolen finner för det fjärde att det förhållandet att den aktuella strejken inte omfattas av begreppet "extraordinära omständigheter", i den mening som avses i förordningen om flygpassagerares rättigheter, inte medför någon kränkning av det berörda lufttrafikföretagets näringsfrihet, rätt till egendom⁵ eller förhandlingsrätt.⁶ När det gäller förhandlingsrätten innebär det förhållandet att ett lufttrafikföretag, på grund av att dess anställda genomför en laglig strejk, utsätts för risken att behöva betala kompensation till passagerare på grund av att en flygning ställts in, inte att företaget tvingas att godta de strejkandes samtliga krav utan diskussion. Lufttrafikföretaget kan nämligen fortfarande göra gällande företagets intressen och försöka nå en kompromiss som är tillfredsställande för samtliga parter på arbetsmarknaden. När det gäller näringsfriheten och rätten till egendom erinrar domstolen om att de inte utgör absoluta rättigheter och att betydelsen av att skydda konsumenterna,⁷ däribland således även flygpassagerare, kan motivera negativa ekonomiska följder, till och med betydande sådana, för vissa ekonomiska aktörer.

⁴ Skäl 14 i förordningen om flygpassagerares rättigheter.

⁵ Garanterade genom artiklarna 16 och 17 i stadgan.

⁶ Garanterad genom artikel 28 i stadgan.

⁷ Enligt artikel 169 FEUF och artikel 38 i stadgan.